

1. Úvod

Předkládaná analytická zpráva se zabývá minulým, současným a budoucím vývojem věkové struktury obyvatelstva České republiky v první polovině 21. století. Popisuje pozadí vzniku významně odlišné početnosti jednotlivých věkových skupin a jejich důsledky pro budoucí demografický vývoj. První část textu se věnuje proměně věkového složení obyvatelstva České republiky jako celku v časovém období 2001–2017, druhá navazující část postihuje vývoj regionálně – v krajích ČR. Třetí část pak představuje očekávaný vývoj věkové struktury v letech 2018–2050 na základě výsledků střední varianty nejnovější projekce obyvatelstva České republiky, zpracované ČSÚ v roce 2018.

Věková skladba obyvatelstva je odrazem předchozího vývoje porodnosti, úmrtnosti i migrace. Ve věkové struktuře České republiky se zrcadí zejména vliv vnějších podmínek na populační klima, resp. na vývoj porodnosti. Zakládání nových generací a střídání silných a slabých generací narozených a jejich posouvání v čase do vyššího věku, čili jejich stárnutí, je hnacím pohonem změn ve věkové struktuře.

Významné stopy ve věkové struktuře populace České republiky zanechal pokles porodnosti za první světové války (který již ale není viditelný), za hospodářské krize v 30. letech 20. století, na přelomu 50. a 60. let, jakožto důsledek legalizace umělého přerušování těhotenství (1958), a v 90. letech, kdy se s transformačními změnami společnosti výrazně urychlil pokles porodnosti započatý již v 80. letech 20. století. Výraznější rozšíření věkové struktury lze pozorovat jako odraz růstu porodnosti po ukončení obou světových válek (v případě 2. světové války také v jejím průběhu), v letech 1961–1964 (kumulace vlivu silnější generace žen v plodném věku a pronatalitních opatření) a zejména v 70. letech 20. století (natalitní vlna způsobená řadou propopulačních opatření a početnými ročníky žen v reprodukčním věku), nejnověji i následkem růstem počtu narozených v letech 2006–2010 (narození ženám ze silných ročníků 70. let).

Postupující řád vymírání jednotlivých generací se ve vývoji věkové struktury ČR odráží bez zásadních zvrátů a zvyšující se naděje dožití ve vyšším věku (od konce 80. let 20. století) se projevuje stálým růstem podílu obyvatel ve starším věku. Ve vyšších věcích se z důvodu kratší průměrné délky života u mužů vychyluje věková pyramida ve prospěch žen. Migrace na vývoj věkové struktury významněji zasáhla při odsunu Němců, jehož následky jsou však v současné věkové struktuře již překonány, a emigrace v období Československa. V novém tisíciletí, kdy jsou do statistik zahrnovány i cizinci s některým z typů dlouhodobého pobytu, jsou počty osob v mladém produktivním věku navyšovány pozitivní bilancí stěhování.

